

„Efekt Milanović“: Koje je učinke proizvelo Milanovićevo uključenje u parlamentarne izbore 2024?

prof.dr.sc. Goran Čular
Fakultet političkih znanosti
Sveučilišta u Zagrebu
goran.cular@fpzg.hr

Uvod

Uvjerljiva pobjeda aktualnog predsjednika Hrvatske Zorana Milanovića na predsjedničkim izborima 2024/2025. ponovo je pokrenula pitanje o tome koliko velika može biti uloga istaknutih pojedinaca u politici na ponašanje biračkoga tijela. Kako su predsjednički izbori vrsta izbora u kojima političke pozicije pojedinaca i osobnost kandidata već definicijski igraju puno veću ulogu nego primjerice na parlamentarnim izborima, na takvim je izborima, često zbog izostanka kontrolnih varijabli ili različitih situacijskih uvjeta, teže procjenjivati osobni doprinos kandidata, posebno ako se to radi na jednom slučaju (Holmberg i Oscarsson, 2013: 37-38). Zato se ovaj rad bavi učinkom pojedinca i njegova osobnog djelovanja u kontekstu parlamentarnih izbora. Iznenađujuće uključenje predsjednika RH Zorana Milanovića u parlamentarne izbore 2024, iako popraćeno nizom medijskih komentara i analiza tijekom izborne kampanje i nakon izbora, još uvijek nije do kraja analizirano u smislu krajnjih efekata njegovog čina na biračko ponašanje na izborima u travnju 2024. Metodološki važnije, uključenje Milanovića u parlamentarne izbore, do sada bez presedana u hrvatskoj politici, stvorilo je 2024. situaciju za koju smo sigurni da je bila potpuno različita od svega ostaloga što obično djeluje ili može utjecati na biračku odluku u „normalnim“ izborima.

Podsjetimo se, 15. ožujka 2024. predsjednik RH Zoran Milanović objavljuje da se uključuje u izbore i kampanju kao kandidat SDP-a i manjih koalicijskih partnera liste Rijeke pravde, kao potencijalni kandidat za premijera i potencijalni lider dobrog dijela ili cjelokupne opozicije, te obećava pobjedu na izborima i formiranje anti-HDZovske Vlade nacionalnog spasa (Jutarnji list, 15. 3. 2024.). Najava je potpuno iznenadila javnost i proizvela momentalni šok, a narednih dana i niz političkih, stručnih i institucionalnih reakcija. Mediji su danima nakon toga izvještavali samo o toj temi, a Milanović se i stvarno počeo ponašati kao glavni protu-kandidat aktualnom premijeru Andreju Plenkoviću iznoseći svoju viziju političkih promjena u Hrvatskoj koje je

nazvao putem ka Trećoj Republici. *Ad hoc* naručena, ali i redovita istraživanja javnog mnijenja snimila su velike promjene u potencijalnom ponašanju birača: naglo su skočili postotci građana spremnih na sudjelovanje u izborima, pao je broj neodlučnih, a najveći postotni rast zabilježio je SDP i njegova koalicija Rijeke pravde (Dnevnik.hr, 17. ožujka 2024.). Međutim, kako je vrijeme odmicalo tu svojevrsnu euforiju zamijenili su kritičke reakcije političara i stručnjaka koje su njegov čin smatrale kršenjem Ustava (jer Milanović nije dao ostavku na dužnost predsjednika RH), službeno upozorenje Ustavnoga suda RH, optužbe iz redova HDZ-a, povlačenje manjih stranaka iz koalicijskih pregovora o zajedničkoj listi Rijeke pravde, a izborna se kampanja s vremenom vraćala u svoje zacrtane stranačke okvire. Veliki dio i pozitivnog i negativnog naboja oko uključivanja predsjednika RH u izbore do samog dana izborne odluke (17. travnja 2024.) jednim dijelom je splasnuo, a to su također ponovo zabilježila istraživanja javnog mnijenja (Index, 26. ožujka 2024.).¹

Ovaj rad pokušava dati odgovor na pitanje je li i koliko uključivanje predsjednika Milanovića u parlamentarne izbore 2024. utjecalo na ponašanje birača. Rad se temelji na dvije vrste podataka: na agregiranim službenim rezultatima parlamentarnih izbora 2024. i njihovoj usporedbi s rezultatima izbora 2020. i na istraživanju stavova birača koje je za Fakultet političkih znanosti provela agencija Hendal kao postizborno istraživanje CAPI metodologijom na reprezentativnom uzorku odraslih građana u Hrvatskoj (n = 1020) u studenom 2024. Kako se jedno pitanje iz upitnika izravno odnosilo na procjenu ispitanika o utjecaju Milanovićeva uključivanja na njegovu ili njenu izbornu odluku, stvorena je mogućnost da se nalazi službene statistike dodatno provjere i na individualnoj razini birača. Pri tome treba biti oprezan i preliminarno uzeti u obzir poznate anketne probleme koji mogu proizlaziti iz situacije „naknadne pameti“ ispitanika kada odgovaraju na pitanja o svom ponašanju od kojega je prošlo više mjeseci, kao i druge psihološke poticaje koji djeluju na ispitanike i nesvjesno „iskrivljuju“ njihove odgovore.²

Tablica 1 omogućuje usporedbu konačnih službenih rezultata parlamentarnih izbora 2020. i 2024. na razini Hrvatske (bez 11. izborne jedinice) za pet vodećih stranaka i njihovih lista, kao i svojevrsnu validaciju odgovora ispitanika na anketno pitanje o tome kako su glasali 2020. i 2024. Usporedba rezultata izbora 2020. i 2024. pokazuje nekoliko stvari. Prvo, na izbore 2024. izašlo je gotovo 450 000 birača više nego četiri godine prije toga, što čini rast izlaznosti od 15,37 postotnih poena. Postotni rast izlaznosti dijelom je i rezultat sve manjeg ukupnoga biračkog tijela koje je u četiri godine izgubilo oko 150.000 registriranih birača.³ Također, ovdje je važno napomenuti da izlaznost 2020. predstavlja negativni rekord izlaznosti među svim parlamentarnim izborima u Hrvatskoj od 1990., kako u

¹ Isti dan, neposredno prije objave svog uključivanja u izbore, predsjednik Milanović je objavio odluku o raspisivanju izbora za srijedu, a ne, što bi bilo uobičajeno, za nedjelju. Ova analiza ne raspolaže podatcima koji bi osigurali da se posebno tretira utjecaj odluke o radnom danu kao danu izbora na biračko ponašanje, tako da je jedino možemo smatrati dijelom cjelokupnog „efekta Milanović“.

² Dug je popis izglednih sistematskih grešaka kod anketnih istraživanja, posebno kad na temelju njih procjenjujemo prošlo biračko ponašanje, od greške uzorka (neodaziv ispitanika), preko pristranosti poželjnih odgovora i namjernog skrivanja informacija od strane ispitanika, pa do pristranosti sjećanja (*recall bias*) (v: Corbetta 2022). Pristranost sjećanja kod informacije o prošlom glasanju ispitanika je veća što je prošlo duže vremena od izbora, ako nije riječ o stalnom biraču jedne stranke, ako se između izbora i istraživanja odvijaju i drugi izbori ili važni politički događaji, a posebno ako je birač naknadno mijenjao stranačku preferenciju. Manje obrazovani i manje zainteresirani birači također nešto češće ne daju točne odgovore, ali ti su efekti dosta manji od gore spomenutih (van Elsas, Miltenburg i van der Meer, 2016). Naše anketno istraživanje je provedeno oko sedam mjeseci nakon parlamentarnih izbora 2024., a u međuvremenu su održani i izbori za Europski parlament.

³ Procjenjujem da je gotovo polovica tog pada posljedica „negativnog prirodnog priraštaja“ u popis birača, tj. činjenice da je tijekom četiri godine broj umrlih bio znatno veći od broja birača koji su u tom razdoblju punoljetnošću stekli biračko pravo. Kako su upravo te godine u Hrvatskoj obilježene povećanom smrtnošću kao posljedicom epidemije Corona-virusa (DZS, 2024.), „negativni prirodni priraštaj“ je i dodatno naglašen. Ostatak pada ukupnog broja birača vjerojatno proizlazi iz iseljavanja, administrativnog izbacivanja birača iz popisa u Hrvatskoj ili jednostavne činjenice da je određenom broju birača „istekla“ osobna.

Čular, "Efekt Milanović"

postotnom, tako posebno u smislu apsolutnih brojki, kao i da je riječ o jedinim parlamentarnim izborima na kojima je izlaznost bila manja od 50%. Suprotno, izlaznost na izborima 2024. bila je postotno najveća od izbora 2003. i, uz kritične izbore 2000., predstavlja jedini prekid silaznog trenda participacije građana u parlamentarnim izborima od 1990. (blago veću postotnu izlaznost 2015. u odnosu na 2011. ovdje ne računamo jer je bila rezultat drastičnog administrativnog smanjenja broja birača u biračkom popisu 2013.). Štoviše, rast izlaznosti u izborima 2024. bio je i postotno i u apsolutnim brojevima veći od rasta izlaznosti 2000. Već i ta činjenica sugerira da je morao postojati neki posebni situacijski razlog za tako veliki skok izlaznosti.

Tablica 1: Rezultati parlamentarnih izbora i anketnog istraživanja za 2020. i 2024.

	Izbori 2020.	Izbori 2024.	Anketa 2024. – odgovor na pitanje o glasanju ispitanika 2020.	Anketa 2024. – odgovor na pitanje o glasanju ispitanika 2024.
Broj registriranih birača*	3.673.134	3.516.969	1020	1020
Broj birača koji su glasali (ubačeni listići)	1.667.375	2.114.321	575	651
% registriranih	46,45	61,82	56,4-57,8**	63,8-64,3
Broj nevažećih listića	38.890	59.781	53	50
% od ubačenih listića	2,28	2,75	9,2	7,7
Glasovi za HDZ+	603.130	697.841	174	189
% važećih glasova	36,17	33,01	31,8-40,4	31,1-36,6
Glasovi za SDP+	414.645	538.748	122	150
% važećih glasova	24,87	25,48	22,3-28,3	24,7-29,1
Glasovi za DP+	181.493	202.714	29	47
% važećih glasova	10,88	9,59	5,3-6,7	7,7-9,1
Glasovi za Most+	120.053	167.304	56	52
% važećih glasova	7,20	7,91	10,2-13,0	8,6-10,1
Glasovi za Možemo!+	115.964	191.809	30	52
% važećih glasova	6,95	9,07	5,5-7,0	8,6-10,1
Glasovi za ostale liste	232.090	315.905	20	26
% važećih glasova	13,92	14,94	3,8-4,6	4,3-5,0

Napomena: *Za anketno istraživanje odnosi se na ukupni broj ispitanika. Svi ostali apsolutni brojevi koji se odnose na anketno istraživanje predstavljaju frekvencije odgovora na anketna pitanja o glasanju 2020. i 2024. ** Kad postoji postotni raspon, donja granica postotnog raspona odnosi se na postotak kad se uključe i ispitanici koji ne znaju ili ne žele odgovoriti, a gornja na postotak kad se ti ispitanici isključe.

Izvori: Državno izborno povjerenstvo; agregirani izračun autora; anketno istraživanje *Izbori 2024*, Hrvatske izborne studije (Croatian National Election Studies – CroNES), Fakultet političkih znanosti

Drugo, kada uspoređujemo izborni uspjeh vodećih stranaka i koalicija vidimo da su sve liste, zahvaljujući ukupnoj povećanoj izlaznosti, u izborima 2024. osvojile više glasova nego 2020. Najveći apsolutni

rast broja glasova ostvarila je lista SDP-a (124.103)⁴, a najmanji lista DP-a (21.221), ali je relativno, u odnosu na svoju veličinu, najveći skok polučila lista stranke Možemo! (glasovni rezultat iz 2020. poboljšana za 65%). Međutim, ako kontroliramo za povećanu izlaznost, liste koje su 2024. uspjele mobilizirati više birača od stope ukupnog rasta izlaznosti povećali su i svoj postotni rezultat, dok su ga druge smanjile. U prvu skupinu spadaju Možemo!, nevažeći glasovi, Most, ostale liste i SDP (relativno u odnosu na svoju veličinu tim redoslijedom), dok drugoj skupini pripadaju DP i HDZ, čiji je postotni rezultat u 2024. u odnosu na 2020. pao.

Agregatna razina analize nam ne može odgovoriti na pitanje koliko svih tih promjena možemo adresirati „efektu Milanović“, a koje bi se promjene dogodile i da se Milanović nije uključio u izbornu kampanju. Međutim, analiza na agregatnoj razini može pomoći da formiramo neka očekivanja u vezi „efekta Milanović“. Tako se nadaje da barem jedan dio velikog porasta izlaznosti od 2020. do 2024. pripišemo Milanovićevu učinku. Također, hipotetski možemo pretpostaviti da su barem neke od promjena u odnosima glasovne jakosti stranaka rezultat Milanovićeva djelovanja, a to bi se moglo svesti na hipotezu o „pomoći“ jasnim anti-HDZovskim snagama, posebno lijevim, kao i „odnemaganju“ upravo onim strankama koje su nakon izbora sastavile vladu.

Pri prelaženju na individualnu razinu analize prvo ćemo validirati naš uzorak (Tablica 1, kolone 4 i 5). Kako smo u anketi pitali ispitanike za njihovo glasanje na parlamentarnim izborima 2024., ali i one 2020., ti se nalazi mogu usporediti sa stvarnim ponašanjem birača na tim dvama izborima. Odmah je vidljivo da anketa nadpredstavlja birače koji su izašli na birališta, ali je ta nadpredstavljenost, očekivano, puno veća kad je riječ o vremenski daljim izborima, nego kad je riječ o izborima 2024. U uzorku, nadalje, ima previše ispitanika koji su odgovorili da su namjerno prekržili listić i time ga učinili nevažećim, što uključuje znanu taktiku ispitanika koji ne žele otkrivati svoje izborne preferencije ili ne žele priznati da nisu glasali. Kad je riječ o strankama i listama, ponešto nadpredstavljeni su HDZ i SDP, otprilike isto u oboma izborima. Most je najviše anketno nadpredstavljen, a posebno za izbore 2020. Suprotno, najozbiljnije su podpredstavljeni Domovinski pokret 2020. i ostale stranke i liste koje su anketno došle tek do trećine svoga stvarnog rezultata u obje godine. Stranka Možemo! je najtočnije predstavljena u anketi.

Tablica 2 donosi postotke odgovora na pitanje o tome je li i kako uključenje predsjednika Milanovića utjecalo na ponašanje ispitanika u izborima 2024. Kako smo u anketi otkrili oko 8% ispitanika koji su davali jasno nekonzistentne odgovore (npr. na pitanje o izlasku na izbore 2024. su odgovorili da nisu sudjelovali u izborima, a na pitanje o utjecaju Milanovića su odgovorili da ih je potakao da sudjeluju u izborima, i drugi slični nekonzistentni odgovori), donosimo rezultate bez i s nekonzistentnim biračima. Također, samo je pitanje o Milanovićevu utjecaju imalo opciju „ne zna, ne može procijeniti“ (opcija se nije unaprijed čitala ispitaniku), pa sam odlučio rezultate prikazati dvostruko i s obzirom na uključenje/isključenje tog odgovora. Rasponi postotaka u Tablici 2 se stoga odnose na najniži i najviši postotak među četiri moguće kombinacije prikaza odgovora.

Prema samoprocjeni ispitanika Milanovićevo uključenje u parlamentarne izbore nije polučilo nikakav utjecaj za najveći broj građana, iako ovisno o načinu izračuna taj broj varira od dvije trećine do četiri petine. Kod malog postotka građana „efekt Milanović“ se ogleda u tome da je novonastala situacija

⁴ Promjena bi bila i veća da smo u izborima 2024. glasovima liste Rijeke pravde dodali i glasove IDS-ove liste, stranke koja je 2020. bila dio izborne koalicije Restart predvođene SDP-om. Takve detaljne proračune po strankama nismo radili niti za ostale koalicijske liste, a niti bi, zbog nastupa manjih stranaka na različitim listama u dvama izborima to bilo moguće.

⁵ Ovdje se ne okupiramo slučajnom greškom uzorka. Uzorak je rađen višestapno i probabilistički na svakoj razini selekcije, međutim stopa odbijanja od preko 60%, kao i recall bias, zasigurno su sistematski utjecali na nalaze realiziranog uzorka više od same slučajne greške.

Čular, "Efekt Milanović"

promijenila njegov ili njezin stranački odabir ili natjerala ispitanika da namjerno glasa nevažeći. Pri tome treba primijetiti da je kod ispitanika koji tvrde da ih je Milanović potaknuo da prekrize listić raspon dosta velik u odnosu na razinu postotka. Kako je u stvarnosti bilo tek 1,7% nevažećih listića (računajući od ukupnog broja registriranih birača), jasno je da je realniji rezultat bliže donjoj granici raspona (samo konzistentni birači). Sličnu logiku mogli bismo primijeniti i na utjecaj Milanovića da građani promijene svoju izvornu stranačku preferenciju, iako taj anketni rezultat ne možemo provjeriti na agregatnoj razini izbornih podataka.

Tablica 2: Postotci odgovora na pitanje o Milanovićevu utjecaju na ponašanje ispitanika

PITANJE: Je li uključenje Predsjednika Milanovića u kampanju za parlamentarne izbore 2024. (u kojoj je figurirao kao kandidat liste Rijeke pravde za premijera) na bilo koji način utjecalo na Vašu izbornu odluku? (SAMO JEDAN ODGOVOR)	postotni raspon
Da, njegovo me uključenje potaklo da izađem na izbore	13,9-15,3
Da, nakon njegova uključenja odlučio/la sam da ne izađem na izbore	2,1-4,6
Da, njegovo me uključenje natjeralo da namjerno glasam nevažeći (npr. prekrizim listić)	0,7-4,0
Da, njegovo je uključenje utjecalo da glasam za drugu listu od one za koju sam izvorno planirao/la glasati	1,6-3,6
Ne, napravio/la sam isto što bih napravio/la i da se Milanović nije uključio	67,7-79,9

Izvor: anketno istraživanje *Izbori 2024*, CroNES, Fakultet političkih znanosti

Konačno, ostajemo kod Milanovićeva utjecaja na odaziv na izbore. Ako u svim kombinacijama od postotka odgovora o poticaju na sudjelovanje (Tablica 2, prvi red) oduzmemo postotak odgovora o poticaju na apstinenciju (Tablica 2, drugi red), net rezultat Milanovićeva hipotetskog utjecaja na povećanu izlaznost nalazi se u rasponu od 9,6% do 13% svih odraslih građana ili prevedeno u apsolutne brojke između okvirno 337.000 i 457.000 građana.⁶ Uz pretpostavku da su svi birači koji su sudjelovali u izborima 2020. sudjelovali i u izborima 2024.,⁷ Milanovićev učinak u najblažoj procjeni odgovoran je za tri četvrtine tog povećanja. Ili, preračunato, opet najkonzervativnije, da se Milanović nije uključio u parlamentarne izbore, izlaznost na tim izborima bila bi tek neznatno iznad 50%.

Daljnja analiza promatra „efekt Milanović“ u četiri skupine ispitanika. Kombiniranjem odgovora na anketna pitanja o izlasku na izbore 2020. odnosno 2024., došli smo do četiri skupine ispitanika: „kontinuirano participira“ odnosi se na ispitanike koji su sudjelovali u obama izborima, „novomobilizirani“ su oni koji su izašli samo 2024., „demobilizirani“ oni koji su izašli samo 2020. i „kontinuirano apstinira“ odnosi se na ispitanike koji nisu sudjelovali ni u jednom od dvoje izbora. U Tablici 3 možemo vidjeti

⁶ U analizi i procjenama izostavljamo razlike koje su nastale „prirodnim priraštajem“ u birački popis i drugim mehanizmima. Da bi se one uključile bilo bi potrebno imati podatke o participaciji skupina koje su u pitanju

⁷ Procjena nije potpuno nerealna. Prema anketi, blizu 90% građana od onih koji su izašli na izbore 2020. nastavlja kontinuirano sudjelovati u sljedećim parlamentarnim izborima, a demobiliziralo se njih 11,2%. Također, 30% građana koji nisu sudjelovali u izborima 2020. mobiliziraju se 2024. Kada se ti postotci pretvore u apsolutne brojke u populaciji registriranih birača pokazuje se da je povećana izlaznost 2024. u odnosu na 2020. rezultat oko 590.000 novomobiliziranih i 190.000 demobiliziranih, a njihova razlika nije daleko od stvarnog agregatnog povećanja izlaznosti između dvaju izbora od okvirno 450.000.

postotke svake od skupina u uzorku, a zatim i postotak ispitanika u svakoj skupini s obzirom na „efekt Milanović“.

Tablica 3: „Efekt Milanović“ u različitim skupinama birača s obzirom na kontinuitet sudjelovanja

skupina	% u uzorku	Milanović nije utjecao na ispitanika (%)	Milanović potakao na participaciju (%)	Milanović potakao na apstinenciju (%)	Milanović potakao da prekriži listić (%)	Milanović utjecao na promjenu stranačke preferencije (%)
kontinuirano participira	52,7	74,4	23,0		0,7	2,0
novomobilizirani	12,7	68,7	24,3		2,6	4,3
demobilizirani	5,4	88,9		11,1		
kontinuirano apstinira	29,2	94,6		5,4		

Napomena: Prikazani postotci su nakon što su se izbacili odgovori „ne zna, ne može procijeniti“ i odnose se samo na ispitanike s konzistentnim odgovorima.

Udjeli pojedinih skupina građana u ukupnom uzorku ne odgovaraju potpuno stvarnim podacima i dijelom zrcale anketna odstupanja, ponajprije zbog sistematske pogreške odaziva i recall biasa. U prvom redu zbog veće nadpredstavljenosti ispitanika u uzorku koji tvrde da su izašli na izbore 2020. (vidi Tablicu 1), prenaplašeni su udjeli građana koji kontinuirano participiraju u izborima, a podpredstavljani „kontinuirani apstinenti“ i „novomobilizirani“. To nas, međutim, ne priječi da razlike među grupama uzmemo ozbiljno. Najveći učinak Milanović je imao u skupini „novomobiliziranih“, a zatim na one koji kontinuirano participiraju, dok je njegov učinak na apstinente 2024. dosta manji. Takav rezultat potpuno odgovara i onome što bismo očekivali: da je Milanovićev utjecaj bio u prvom redu mobilizatorski. Posebno je zanimljivo da je Milanovićev utjecaj na križanje listića ili promjenu stranačke preferencije bio nešto veći u skupini „novomobiliziranih“ nego kod „kontinuiranih participanata“, dok je poticaj na izlazak u obje skupine otprilike isti.

Tablica 3 otvara još jedno pitanje. Je li visoki postotak odgovora „kontinuiranih participanata“ o tome da ih je Milanović potaknuo da izađu na izbore jednako uvjerljiv kao isti odgovor u skupini „novomobilizirani“? Iako je potpuno moguće da je Milanović utjecao na „kontinuiranog participanta“ da „ostane u igri“, nakon što je ispitanik već odlučio da ovaj put neće izaći na izbore, u toj bismo skupini ipak očekivali manji utjecaj Milanovića na izlaznost nego u skupini „novomobiliziranih“.⁸ Dio problema kod ove skupine vjerojatno leži i u formulaciji ponuđene opcije odgovora koja nije jasno naglasila ispitaniku da je riječ o kardinalnom utjecaju koji mijenja njegovo ili njezino ponašanje.

S druge strane, ako usporedimo utjecaj Milanovića u skupini „novomobiliziranih“ i „demobiliziranih“ jasno je da je Milanović relativno znatno više mobilizirao nego demobilizirao. Projekcije anketnih rezultata na stvarnu situaciju, uz korekcije anketnih grešaka, pokazuju da je net „efekt Milanović“ osigurao porast izlaznosti od 165.000 birača. Istina, taj rezultat je dvostruko manji od prije predstavljenog

⁸ Postoji dodatni argument u prilog „sumnji“ o utjecaju Milanovića u ovoj skupini. Da je riječ o stvarnom utjecaju, očekivali bismo 2024. ipak veći postotak ispitanika koji nastavljaju sudjelovati iz izbora u izbore nego na prijašnjim izborima gdje nije bilo „efekta Milanović“. To međutim nije slučaj. Sva naša dosadašnja istraživanja, uključivo i ovo posljednje iz 2024., pokazuju vrlo sličan rezultat – oko 90% ispitanika koji su glasali na prethodnim izborima nastavljaju glasati i u izborima u vrijeme istraživanja. U izborima 2000., jedinima uz recentne izbore koje obilježava rast izlaznosti u odnosu na prethodne, taj postotak je čak 95-96%.

rezultata, ali još uvijek je riječ o više od trećine stvarnog ukupnog porasta participacije 2024.

Konačno, želimo procijeniti i utjecaj Milanovića na izborni rezultat i glasovne odnose stranaka. Već iz prijašnje analize vidimo da je taj utjecaj dvojak: indirektni, kada Milanović mobilizira birače koji inače ne bi izašli na izbore i direktni, kada Milanović utječe na promjenu stranačke preferencije birača koji bi ionako izašao na izbore. Prvi tip utjecaja ćemo nazvati „mobilizatorskim“, a drugi „kritičnim“. Već iz tablica 2 i 3 vidimo da je utjecaj Milanovića bio dominantno „mobilizatorski“, a tek rubno „kritični“. Prije nego što se vratimo ovim detaljima, pogledajmo u Tablici 4 kakvi bi bili izborni rezultati da procjene temeljimo samo na ispitanicima koji su izrijeком izjavili da Milanović nije utjecao na njihovo biračko ponašanje ni u kom smislu.

Za razliku od prethodnih nalaza koji su sugerirali znatan „efekt Milanović“ na povećanu izlaznost 2024., podatci iz Tablice 4 pokazuju da bi se izlaznost dosta povećala i bez „efekta Milanović“ (na 58,46%), a da je Milanović doprinio tek dodatnih 3,28 postotnih poena, što u projekciji na stvarno biračko tijelo iznosi oko 115.000 birača. Time smo različitim načinima procjene mobilizatorskog utjecaja Milanovića pokrili raspon od 25 do 75% stvarnog povećanja participacije koji bi se mogao pripisati „efektu Milanović“. Jasno je da takav rezultat nije zadovoljavajući s obzirom na preciznost procjene, ali on je neizbježna posljedica sistematskih pogrešaka vezanih za psihologiju odgovaranja u anketnom upitniku i vremenskoj razdaljini od izbora.

Tablica 4: Procjena izbornih rezultata bez „efekta Milanović“, uz korekcije za anketnu grešku

	Ispitanici na koje Milanović nije utjecao (%)	Indeks korekcije uzorka (Tablica 1, stupac 3 / stupac 5)	Procjena stvarnog rezultata bez „efekta Milanović“ (stupac 2 x stupac 3) (%)	Razlika procjene u odnosu na stvarni rezultat (Tablica 1, stupac 3 – stupac 4 ovdje) (%)
glasali	60,9	0,96	58,46	3,28
nevažeci	5,5	0,36	1,98	0,77
HDZ+	39,4	0,90	35,46	-2,54
SDP+	22,6	0,88	19,89	5,68
DP+	9,7	1,05	10,19	-0,63
Možemo!	11,8	0,90	10,62	-1,52
Most	10,9	0,78	8,50	-0,62
ostali	5,9	2,99	17,64	-2,69

Napomena: U prikazu anketnih postotaka nisu uključeni odgovori „ne znam“. „Glasali“ se odnosi na postotak svih birača na koje Milanović nije utjecao; „nevažeci“ na postotak od „glasali“; postotci glasova za stranke zbrojeni daju 100%.

Izvor: Tablica 1; anketno istraživanje *Izbori 2024*, CroNES, Fakultet političkih znanosti

Najznačajniji relativni učinak uključenje Milanovića imalo je, prema Tablici 4, na broj nevažecih listića, kojih bi inače bilo gotovo 30% manje. Preračunato u stvarne rezultate, bez „efekta Milanović“, bilo bi oko 2% nevažecih listića, puno bliže postotku nevažecih 2020. (2,28%), tako da je Milanović vjerojatno potakao jedan broj birača da poništi listić.

Kad je riječ o glasovnoj snazi stranaka, Tablica 4 sugerira da je Milanović pomogao isključivo koaliciji Rijeke pravde i poboljšao njihov postotni rezultat za više od 5 postotnih poena nego da se nije uključio u izbore. Sve ostale stranke prošle bi postotno bolje da se Milanović nije uključivao u izbore, a najviše stranka Možemo! čiji bi rezultat bio još 15% bolji negoli je u stvarnosti bio. Uz pomoć SDP-u i Rijekama

pravde, Milanović je također istovremeno „odnemogao“ HDZ-u i DP-u, strankama buduće vlade. Iako je taj rezultat vidljiviji u slučaju HDZ-a (bez „efekta Milanović“ HDZ bi dobio 2,5 postotna poena više), relativno u odnosu na njihovu veličinu Milanović je odnemogao objema strankama po vrlo sličnoj stopi. Također, čini se da je Milanović doprinio koncentraciji glasova relevantnim strankama, budući da bi raspršenost glasova u suprotnom slučaju bila još veća.

Svi načini izračuna ipak jasno sugeriraju da je Milanovićev utjecaj bio kudikamo više „mobilizatorski“ nego „kritični“. Drugim riječima, njegov utjecaj na izborne rezultate stranaka dominantno je rezultat povećanog priljeva birača koji bi inače „ostali kući“ nego li činjenice da su birači zbog Milanovića mijenjali svoje izvorne preferencije. Mobilizacija je djelovala prema svim strankama, ali nejednakim intenzitetom, i to je osnovni uzrok Milanovićeve učinka na stranačke rezultate.

Zaključno, ova namjenska analiza nije se pokazala posebno korisnom za precizniju procjenu veličine Milanovićeve doprinosa povećanoj participaciji u izborima 2024. u odnosu na prethodne parlamentarne izbore. Međutim, osim što je jasno pokazala da je taj utjecaj sigurno postojao, potvrdila je neke druge očekivane pretpostavke: da je Milanović utjecao na izborni rezultat dominantno upravo kroz dodatnu mobilizaciju birača; da je, u konačnici, jedino „pomogao“ Rijekama pravde; da je „odnemogao“ strankama buduće vlasti, kao i da je barem neke birače potakao da ponište svoj listić. Nalaz o tome da je relativno najviše „odnemogao“ stranci Možemo!, s obzirom na njihov puno bolji stvarni rezultat 2024., trebalo bi ipak uzeti s dozom rezerve i napomenuti da je, u konačnici, samopercepcija ispitanikā dosta podložna njegovim ili njezinim političkim odabirima.

„Efekt Milanović“ bio je značajan i postigao određene ciljeve. Pokazao je da pojedinac u politici svojim potezima može kreirati političku atmosferu koja građane potiče na participaciju. Također se pokazao instrumentalnim u održavanju pozicije jedne političke stranke (SDP-a). Međutim, „efekt Milanović“ bio je nedovoljan za postizanje krajnjega cilja – promjenu vlasti. Nikad nećemo saznati bi li taj cilj bio ispunjen da je Milanović istovremeno odstupio s dužnosti Predsjednika Republike i oslobođen tereta i optužbi za kršenje ustava neopterećeno vodio kampanju za parlamentarne izbore.

Literatura:

Corbetta, P. (2022). *Istraživanje u društvenim znanostima: teorija, metode i tehnike*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti (Političke analize).

Dnevnik.hr (17. travnja 2024.), *Istraživanje Dnevnika Nove TV: Kako su svi šokovi i preokreti utjecali na građane? Evo što misle o Milanoviću, Plenkoviću i izborima* <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/istrazivanje-kako-je-najava-izbora-i-kandidata-utjecala-na-javno-misljenje---838388.html>

DSZ (2025). *Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2024.*, priopćenje Državnog zavoda za statistiku RH od 18. srpnja 2025., <https://podaci.dzs.hr/2025/hr/97601>

van Elsas, E.J., Miltenburg, E.M. i van der Meer, T.W.G. (2016). If I recall correctly. An event history analysis of forgetting and recollecting past voting behavior, *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 26(3), 253-272, DOI: 10.1080/17457289.2016.1150286

Holmberg S. i Oscarsson H. (2013). Party Leader Effects on the Vote, in Aarts K., Blais A. i Schmitt H. (ur.), *Political Leaders and Democratic Elections*, Oxford: Oxford University Press, 35-51.

Indeks (26. ožujka 2024.), *U anketi Milanović jako pao, evo kako to objašnjava politički analitičar* <https://www.index.hr/vijesti/clanak/u-anketi-milanovic-jako-pao-evo-kako-to-objasnjava-politicki->

Čular, "Efekt Milanović"

analiticar/2550950.aspx

Jutarnji list (15. ožujka 2024.), SDP-ova konferencija za medije uskoro bi trebala početi. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sdp-ova-konferencija-za-medije-uskoro-bi-trebala-poceti-15439492>